

"İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüd ettikleri için, her zaman tecdîd-i îmana muhtaçtır." Tecdid-i iman nasıl ve niçin yapılır?

Resul-i Ekrem Efendimiz (asm.) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmaktadır: **"İmânınızı lâ ilâhe illâllah diyerek yenileyiniz."** (Müsned , II/359; et-Terğib ve't-Terhib, II/415)

"Birinizin elbisesi eskidiği gibi göğsündeki imanı da eskir. Öyle ise Allah'tan kalbinizdeki imanı tazelemesini dileyiniz." (Camiüssağir)

Bir ayette mealen şöyle buyrulur: *"Ey İman edenler! Allah'a iman edin."* (Nisa Suresi, 36)

Yüce Rabbimiz bu ayette mü'minlerin imanlarını yenilemelerini emretmektedir. İman edenlerin tekrar iman etmeleri; imanlarını taklitten, tahkike çıkarmaları, imanın hadsiz mertebelerinde terakki etmeleri ve imanlarının muktezasını yerine getirmeleri demektir.

Her insanın kendine has hususi bir âlemi vardır. İnsanın hususi dünyasına şekil veren ve renklendiren, onun ulvi veya süfli şeylerle meşguliyetidir. Şayet insan zamanının her anını marifet, tefekkür, zikir gibi ulvi ibadetlerle değerlendirirse, o anları nurlanır ve ebedileşir. Küfür, isyan ve gaflet ile geçen anlar ise kararıp sönerler.

Cismimiz değiştiği, hücrelerimiz devamlı yenilediği gibi, âlemimiz de daima değişmektedir. İnsan her anı bir değildir. İçinde nice fırtınalar kopar. Kalbinden nice şeyler geçer. Zihnine nice menfi fikirler gelir. Bazen şimşek gibi çakar, bazen gök gibi gürler. Bazen şerre bazen hayra koşar. Bazen melek olur bazen süfli yaşar. Bazen hayret eder bazen şaşar. Bazen göl gibi durgun bazen nehir gibi coşar. Bazen kurur bazen seller gibi taşar. Bazen yükselir bazen düşer. Bazen kendi haddini aşar. Bazen dört mevsimi birden yaşar. Çünkü insan imtihana tâbi bir beşer, ölene kadar olgunlaşıp pişer.

"Bil ki, her yeni gün, sana, hem herkese yeni bir âlemin kapısıdır... Herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var..." (21. Söz)

Nefis, heva, vehim, şeytan, kötü çevre ve kötü arkadaş insana tesir eder ve etkisi altına alır. Ona kötü işler yaptırır, imanını tehlikeye sokacak söz ve davranışlara sevk eder. Bazen de kalbine vesvese, aklına şüphe vererek imanına zarar veririrler. Habib-i Edib Efendimiz (sav.) şöyle buyurur: **"Sohbette insibağ (boyanma) vardır."**

Evet, pis hava insanı tesir edip rahatsız ettiği gibi, manevî havası bozuk vasatlar da kişi üzerinde menfi tesir bırakır ve ruhunda yaralar açar. İnsanın faydalı insanlarla zaman geçirmesi, hayırlı işlerle meşgul olması, ömrünü rıza çizgisinde değerlendirmesi gerekir. Aksi halde günahlara bulaşır, bataklığa saplanır, tövbe ve istiğfar etmezse imanı tehlikeye girebilir. İmam-ı Şafii'nin dediği gibi; **'Sen kendini hak ile meşgul etmezsen, batıl seni meşgul eder.'** Bunun için ömrümüzü ulvi şeylerle geçirelim, Rabbimizin rızasına uygun bir hayat yaşayıp, cennete layık bir kıymet almaya gayret edelim.

İnsanın fitratına konulan nefis, şehvet ve öfke gibi dehşetli hissiyatlar şeytanı dinler ve onun hilesine aldanır. Küçük bir anahtar, koca motor sistemini çalıştırdığı gibi, şeytan da zayıf hilesi ile insanın süflî arzularını hareket ettirir, büyük yıkımlara ve tahribatlara sebep olur. Bu bakımdan, her an, "Lâ ilâhe illallah" kelimesiyle imanımızı yenilemeli, tecdit etmeliyiz. Allah'a olan bağlılıklarını kalpleri ile tasdik ve dilleri ile ikrar edenler, nefis ve şeytanın hilelerinden korunmuş olurlar.

İmanı yenilemenin bir zamanı ve herhangi bir merasimi yoktur. Ancak Cuma geceleri yatsı namazını müteakib bazı camilerimizde yapıldığı gibi, imam rehberliğinde de tecdid-i iman yapılabilir.

"İmânın her an zayıflama ve kaybolma ihtimali mi var ki, devamlı yenilenmesi emrediliyor?" gibi bir suâl akla gelebilir. İmânı yenileme konusunda, Bediüzzaman, akla gelen bu suâlde de cevap olacak şekilde şöyle izah etmektedir:

"İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüd ettikleri için, her zaman tecdîd-i îmana muhtaçtır. Zira insanın herbir ferdinin mânen çok efradı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki saatleri adedince birer ferd-i âher sayılır. Çünkü, zaman altına girdiği için, o ferd-i vâhid bir model hükmüne geçer, her gün bir ferd-i âher şeklini giyer. Hem insanda bu taaddüd ve teceddüd olduğu gibi, tavattun ettiği âlem dahi seyyardır. O gider, başkası yerine gelir; daima tenevvü' ediyor; her gün başka bir âlem kapısını açıyor. İmân ise, hem o şahıstaki her ferdin nur-u hayatıdır, hem girdiği âlemin ziyasıdır. Lâ ilâhe illâllah ise, o nuru açar bir anahtardır."

"Hem insanda, madem nefis, hevâ ve vehim ve şeytan hükmediyorlar, çok vakit îmanını rencide etmek için gafletinden istifade ederek çok hîleleri ederler, şübhe ve vesveselerle îman nûrunu kaparlar."

"Hem, zâhir-i şeriata muhalif düşen ve hattâ bâzı imamlar nazarında küfür derecesinde te'sir eden kelimât ve harekât eksik olmuyor. Onun için her vakit, her saat, her gün tecdîd-i îmana bir ihtiyaç vardır." (1)

Bu ifadelerde, üç noktadan îmanı yenilemenin zarureti üzerinde durulmaktadır:

Birinci nokta: İnsanın yaşadığı zaman ve içinde bulunduğu mekân, temas ettiği çevre itibarı ile hâlet-i ruhiyesi, düşüncesi, anlayışı sık sık değişebilmektedir. Mâruz kaldığı hâdiseler, yaptığı işler, temas kurduğu insanlar, onda müsbet veya menfi izler bırakmaktadır. Bu durumu Peygamber Efendimiz (asm) de şu şekilde beyan buyurmaktadırlar:

"Mü'minin kalbi, kaynayan tencereden daha çok değişikliklere mâruzdur..." (bk. *Camîu's-Sağîr*, 7300)

"Kalb, serçe kuşu gibidir. Her an bir tarafa yönelir." (bk. *Camîu's-Sağîr*, 2342)

"Kalb, kırdan atılmış bir kuş kanadı gibidir. Rüzgâr bu kanadı nasıl alt-üst çevirirse, kalb de öyledir." (*Camîu's-Sağîr*, 8135)

İnsan kalbinin ve ruh hâletinin bu derece dış te'sirlere mâruz olması sebebiyledir ki, hadîsde, sık sık **Lâ ilâhe illâllah** diyerek îmanın yenilenmesi emredilmiştir.

İkinci nokta: İnsanda nefis, hevâ ve vehim gibi menfî duyguların bulunması ve şeytanın devamlı vesvese verip kötülüğü telkin etmesidir. Gafletli bir ânında bu menfi telkinlerin, insanı îmanda şübheye düşürmesi muhtemeldir. Böyle bir duruma düşmemek için de, **tecdîd-i îmana** ihtiyaç vardır.

Üçüncü nokta ise: Şeriatın zâhirine aykırı düşen ve bâzı din âlimlerinin nazarında küfür bile sayılan bâzı kelime ve sözlerden, insanın tamamıyla uzak kalamadığıdır. Bu sebeble de, **Lâ ilâhe illâllah** diyerek imanı yenilemeye zaruret vardır.

İmanı kuvvetlendirmenin ve muhafaza etmenin bir başka yolu da onu taklidî mertebeden kurtarıp tahkikî hâle çevirmektir. Bu da ancak îman hakikatlerini tahkikî bir surette ders veren, akla gelebilecek her türlü şübhe ve vesveselere cevap veren îmanî eserleri okumak ve devamlı îmanî konularda sohbetler yapmak suretiyle olur.

İmanın; hakka'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve ilme'l-yakîn olmak üzere üç mertebesi vardır. Yakinin üç mertebesi de şüphesiz ve kâmil bir imanı ifade eder.

İlme'l-yakîn; bir şeyin varlığını kesin olarak ilmen bilmektir.

Ayne'l-yakîn; bir şeyin varlığını, gördüğümüz, bildiğimiz ve hissettiğimiz bir şeyin

---

varlığı gibi kesin iman.

Hakka'l-yakîn ise bir şeyin varlığını, yaşadığımız bir hali bilmemiz derecesinde bilmektir.

“Evet, iman-ı taklidî, çabuk şüphelere mağlup olur. Ondan çok kuvvetli ve çok geniş olan iman-ı tahkikîde pek çok meratib var. O meratiblerden ilmelyakîn mertebesi, çok bürhanlarının kuvvetleriyle binler şüphelere karşı dayanır. Hâlbuki taklidî iman bir şüpheye karşı bazen mağlup olur.

Hem iman-ı tahkikînin bir mertebesi de aynelyakîn derecesidir ki, pek çok mertebeleri var. Belki esma-i İlahiye adedince tezahür dereceleri var. Bütün kâinatı bir Kur'an gibi okuyabilecek derecesine gelir. Hem bir mertebesi de hakkalyakîndir. Onun da çok mertebeleri var. Böyle imanlı zâtlara şübehat orduları hücum da etse, bir halt edemez.” (Emirdağ Lahikası, 1. Cilt)

Mum bir ışık kaynağıdır ancak az bir rüzgâr ile sönebilir. El feneri de ışık saçar, o da pili bitince söner. Kullandığımız elektrik de bir ışıktır, sigortanın atmasıyla o da söner. İman güneş gibi olmalıdır ki, ne rüzgârla, ne de sigorta atmasıyla sönmessin.

Aynı şekilde mahiyet itibariyle bir damla da sudur, okyanus da. Peygamber Efendimizin (sav.) imanı bir okyanus ise, bir mürşidin imanı bir nehir, başka bir mü'minin ki de bir katre kadardır. İman ancak marifet, ibadet ve tefekkür ile ziyadeleşir, kuvvetlenir. İmanın zerreden güneşe kadar dereceleri vardır

“İman, yalnız icmalî ve taklidî bir tasdike münhasır değil, bir çekirdekten tâ bir büyük hurma ağacına kadar ve eldeki ayinede görülen misalî güneşten tâ deniz yüzündeki aksine tâ güneşe kadar mertebeleri ve inkişafı olduğu gibi imanın o derece kesretli hakikatleri var ki, bin bir Esmâ-i İlahiyye ve sair erkân-ı imaniyenin kâinat hakikatleriyle alakadar çok hakikatleri var ki, bütün ilimlerin ve marifetin ve kemalat-ı insaniyenin en büyüğü imandır ve iman-ı tahkikîden gelen tafsilli ve bürhanlı marifet-i kudsiyedir.” (Sikke-i Tasdik-i Gaybi)

İnsan îmanını taklidden tahkika çıkarırsa, artık onun için îmanını kaybetmek, son nefesde âhirete îmansız gitmek gibi bir durum söz konusu olmaz. İslâm âlimleri, sekerat vaktinde şeytan'ın bütün hîle ve vesveseleri ile gelip insanı aldatmaya ve îmanını almaya çalışacağını söylemişlerdir. Bu yüzden de sekerat vaktinden korktuklarını beyan etmişlerdir. İşte insan, sekerat vaktindeki bu gibi tehlikelerden, tahkikî îman sayesinde korunabilir. Çünkü tahkikî îmanda, iman sadece akılda kalmış değil; kalbe, ruha, diğer duygu ve lâtifelere de sirayet edip yerleşmiş haldedir. Şeytan insanın aklındaki îmanını zedelese bile, eli, öteki duygulara yerleşmiş olan îmanı söküp almaya yetiştirmez. Böylelikle de kişi, yine îmanlı kalmış, îmanla vefat etmiş olur.

---

(1) [bk. Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup.](#)